

nor consideració de fets i característiques del passat; però encara ha estat més important, d'una banda, la tendència a la concentració de béns i serveis en determinats nuclis com més va més plurifuncionals i, de l'altra, l'augment, la diversificació i la millora de les comunicacions. Els dos últims processos indicats han continuat i, fins i tot, s'han accentuat, indubtablement fora dels límits temporals del nostre estudi, a partir de la segona meitat del segle passat i molt especialment des de mitjan segle actual.

Malgrat aquests fets, i tenint en compte la localització litoral del nucli barceloní, les localitzacions concretes de les altres tres capitals i les característiques actuals de les comunicacions, sembla que en aquest «acostament» a l'habitant i al ciutadà que han de representar les unitats majors, alguns amplis sectors queden realment excèntrics. Això queda molt clar per a una àrea interior i, en diversos sentits, també pot plantejar-se respecte a una part de la franja septentrional i per a les terres meridionals.

Una segona ensenyança del passat es refereix, sens dubte, al reconeixement del paper que juguen i que han de jugar certs nuclis urbans. Com a possibles capitals d'unitats majors actuals, s'ha de tenir en compte que ja han de posseir ara, i que han de tenir la capacitat d'augmentar en el futur immediat, un nombre considerable de característiques i funcions: important efec-

tiu poblacional de l'ordre de 5-10 desenes de milers d'habitants; centre de comunicacions (carretera, ferrocarril); centre econòmic diversificat (agricultura, indústria, comerç) i centre de serveis diversos, de caràcter supracomarcal, com són els escolars, especialment d'ensenyament secundari i superior, i els mèdics i hospitalaris.

La història també ens deixa entreveure, a vegades amb connotacions negatives, els problemes d'adequació dels «models» territorials a les realitats concretes. Diguem que ens mostra la necessitat d'una certa flexibilitat que, en tot cas, cal tenir en compte, però no pas per convertir-la en injusta o poc equitativa. Aquesta flexibilitat pot motivar el reconeixement d'alguna subunitat en uns determinats casos. Respecte a la consideració directa des dels nuclis urbans, els processos a què abans hem al·ludit obliguen en l'actualitat al reconeixement d'una gran àrea metropolitana barcelonina i també a la consideració d'una conurbació Tarragona-Reus. No sembla prudent deixar de reconèixer aquest últim fet o trencar el que la realitat ens presenta amb estretes relacions; però la bicapitalitat pot presentar uns problemes socials i jurídics que, evidentment, depassen, conceptualment i temporalment, el contingut d'aquesta intervenció. Certament, aquests problemes no es presentaren en el passat i ara confereixen aspectes completament nous al tema estudiat.

Orientació bibliogràfica

Indiquem simplement les publicacions citades en el present treball, o bé aquelles que permetran ràpidament adquirir informació de les divisions assenyalades al llarg del nostre estudi.

CARRERAS CANDI, F., 1912?: «Descripció político-històrico-social» a *Geografia general de Catalunya*, Barcelona, A. Martín, pàg. 761-1.101.

CASASSAS, Lluís i CLUSA, Joaquim, 1981: *L'organització territorial de Catalunya*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill.

CASASSAS, Lluís i NADAL, Francesc, 1983: «Les divisions administratives», a *Gran Geografia comarcal de Catalunya. Geografia general* (dirigida per M. DE BOLÒS), Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, vol. XVIII, pàg. 382-411.

GALERA, Montserrat i VILÀ VALENTÍ, J., 1985: «Cartografia de Catalunya. Recull històric», a *Gran Geografia comarcal de Catalunya*, Barcelona, Fundació Enciclopè-

dia Catalana, vol. XIX, 209 pàg., 81 mapes i plànols.

IGLÉSIES, Josep, 1968: «Les divisions territorials», a *Geografia de Catalunya* (dirigida per LI. SOLÉ SABARIS), Barcelona, Aedos, vol. III, pàg. 687-704.

RIU, Manuel, 1989: «El territori. La població», cicle *Catalunya: de l'any 1000 a l'any 2000*, Fundació Enciclopèdia Catalana (treball en curs de publicació).

SÁNCHEZ, Dolores, 1989: *Las divisiones administrativas en la España del siglo XVIII*, Barcelona, Universitat de Barcelona (treball inèdit).

VIDAL, Tomàs, 1983: «El poblament. La població», a *Gran Geografia comarcal de Catalunya. Geografia general* (dirigida per M. DE BOLÒS), Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1983, vol. XVII, pàg. 263-348.

VILÀ VALENTÍ, 1984: «Les ciutats contemporànies», a *Les ciutats catalanes en el marc de la Mediterrània*, Barcelona, Ed. de la Magrana i Institut Municipal d'Història, pàg. 111-136.